

Amb bones paraules

Bastió, no baluard

Gabriel Bibiloní gabriel@bibiloni.cat

Aquí ens hem errat, especialment els papers oficials i els mitjans de comunicació, però encara som a temps de rectificar. La recuperació a Palma, primer, del bastió de Sant Pere, amb el seu gran museu d'art, i, després, del bastió del Príncep, ha fet que es parli molt d'aquests indrets, i lamentablement s'ha generalitzat la paraula *baluard* per a designar-los i no la que hauria estat més adequada i recomanable, *bastió*. Els diccionaris recullen les dues paraules com a sinònimes, i ara no entraré a valorar aquest fet, cosa que ens duria massa lluny. Però *bastió* és el mot usat tradicionalment a Mallorca, i no hi ha cap motiu perquè no continuem aquesta tradició.

Baluard ve del neerlandès *bolwerc* 'obra de defensa' (de *bol* 'biga' i *werk* 'obra'), passant pel

francès antic *boloart*, que després esdevingué *boulevard*, amb contaminació gràfica del sufix *-ard*, i que també significava originàriament 'fortificació'. Els codificadors de l'ortografia catalana actual hi posaren la *d* del francès. *Bastió* ve de l'italià *bastione* –derivat de *bastire* 'edificar'–, cosa ben comprensible atès que foren els italians, allà en el segle XV, els autors de l'invent, quan els poderosos canons francesos amenaçaven les seves obsoletes murades medievals. La terminologia militar espanyola sovint diferencia *baluarte* i *bastión* (José Almirante, *Diccionario militar*, 1869), d'una manera que ara no puc explicar per limitacions d'espai. Amb tot, no veig que hi hagi cap raó perquè nosaltres hàgim de practicar una distinció similar, que és ignorada

per les altres llengües, entre les quals predominen els congèneres de *bastió*: l'anglès i el francès diuen *bastion*, igual que l'alemany i les llengües germàniques del nord; l'italià diu normalment *bastione*, tot i que no hi manca el gal·licisme *baluardo*; i l'espanyol i el portuguès tenen *baluarte*, però també *bastión* i *bastião*.

La magna obra de la murada renaixentista de Palma es va aixecar en el segle XVI i els següents, dirigida per enginyers italians, sobretot Giovan Giacomo Palearo, dit *el Fratin*. Si no vaig errat, del bell començament els documents en castellà, generats per la burocràcia militar, parlen de *baluartes* –vegeu el llibre de Joan Tous Melià *Palma a través de la cartografia*–, mentre que els documents en català parlaran

normalment de *bastions*, més d'acord amb la terminologia original italiana. Així, els nostres avantpassats assumiren que allò que en castellà es diu *baluarte* en la llengua de la terra es diu *bastió*. L'any 1985 els carrers de Palma dits fins aleshores *del Príncep*, *de Berard* i *de Zanoguera* van recuperar el seu nom tradicional, *carrer del Bastió del Príncep*, *carrer del Bastió d'en Berard* i *carrer del Bastió d'en Sanoguera*, que són els que surten a tots els documents de temps enrere.

El mateix Quadrado, que va intervenir en la reforma que va castellanitzar el nom dels carrers de Palma el 1863, tot i no posar en qüestió aquesta castellanització, defensava que les noves denominacions duguessin les paraules que coincidien amb les catalanes

tradicionals (*cordeleros* i no *sogueiros*, *hostales* i no *mesones*, *bastión* i no *baluarte*), tot i que no hi va quedar ni *bastión* ni *baluarte*.

Com a detall accessori, diré que en el llenguatge popular de Mallorca *baluard* –o més aviat *baluarte*– ha agafat el significat de cosa grossa i inútil situada en un lloc on fa nosa. "Lleva aquest *baluarte* d'aquí", em deia ma mare quan, de petit, em pès per la juguera rabiosa, plantava les noses més aparatoses en el lloc més inconvenient de la casa. I deia el mot amb la primera *a* com a neutra i amb la vocal final ben clara i castellana.

La meua proposta als mitjans de comunicació i a tothom és, doncs, que es parli sempre del *bastió del Príncep* i del *bastió de Sant Pere*. I de tots els bastions. •

